

Proiect educațional „Gheorghe Lazăr – 200”

Coordonatori:

Prof. Daniela Lőrinczi

Prof. Daniela Rotărescu

Proiectul educațional „Gheorghe Lazăr – 200” a fost continuat în cadrul activităților desfășurate în perioada săptămânii „Școala altfel” desfășurată la CNGL Sibiu.

Acțiunile de comemorare a lui Gheorghe Lazăr, la împlinirea a 200 de ani de la moartea sa, au avut ca obiectiv evidențierea personalității complexe a marelui pedagog și fondator al învățământului în limba română. Eminentă sa s-a manifestată în mai multe domenii – pedagogie, teologie, inginerie, filosofie, matematică – conturând astfel virtuțile sale enciclopediste.

La activitate au participat elevi din clasele a VIII-a B și a XI-I. Invitați au fost domnul Cosmin Crăciun Cruciat, fost elev la Colegiului și autor al cărții „Istoria Colegiului Național „Gheorghe Lazăr” din Sibiu de la origini până în anul 2017”, care a evocat personalitatea lui Gh. Lazăr și Cristian Vaida, elev în clasa a XII-a F la CNGL, care a prezentat comunicarea științifică cu titlul „Gheorghe Lazăr – pedagog și teolog”.

Gheorghe Lazăr - activitatea teologică în Transilvania

Obstrucționarea alegerii ca episcop

Vaida Cristian, clasa a XII-a F

Gheorghe Lazăr (1779-1823) este considerat de mulți istorici drept unul dintre cei mai emblematici teologi ai Bisericii Ortodoxe Române din secolul al XIX-lea. Acesta a fost, de asemenea, un mare pedagog și un luptător pentru drepturile românilor din Transilvania. În ceea ce privește alegerea sa ca episcop, trebuie menționat că în secolul al XIX-lea, Biserica Ortodoxă Română era subordonată Patriarhiei de la Constantinopol, iar numirea episcopilor era făcută de către autoritățile otomane, care stăpâneau în acel timp provinciile românești. Gheorghe Lazăr a fost ales episcop (însă nu și înscăunat/hirotonit) în anul 1828, după o lungă perioadă de negocieri și presiuni din partea liderilor comunității ortodoxe din Transilvania, dar și din partea autorităților otomane. În ciuda faptului că Lazăr era un om de o mare cultură și de o înaltă moralitate (cu o calificare teologică puțin întâlnită în acele vremuri, nu doar în domeniul teologic ortodox, ci și catolic, religia romano-catolică fiind într-un proces de înrădăcinare tot mai adâncă, dată fiind ocupația Habsburgică), a trebuit să treacă prin multe obstacole pentru a fi ales și hirotonit episcop, incluzând opoziția unor episcopi locali. Cu toate acestea, Gheorghe Lazăr a reușit să câștige încrederea comunității ortodoxe din Transilvania, prin dreaptă-educare românească, devenind una dintre emblemele Bisericii Ortodoxe Române. Prin munca sa susținută, el a contribuit semnificativ la dezvoltarea și modernizarea (nu doar prin principii teologice, ci și etice) a Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, luptând pentru drepturile românilor din această regiune a țării (zonă cu o marcantă prezență a

discriminării religioase, politice, economice, culturale, și nu numai).

În anul 1809, ocuparea scaunului episcopal de la Sibiu este destinată unui român, *fiu de patrie*, cu o bună cunoaștere a limbii române, dar și a limbilor, obiceiurilor și culturii Marelui Principat al Transilvaniei. Lazăr se aflase în Viena, unde absolvise trei ani de studii teologice superioare, vicarul Huțovic dorind aprobarea plății bursei pentru continuarea studiilor tânărului teolog, deja devenind evidentă dorința de pregătire a lui Lazăr pentru scaunul episcopal. La Karlowitz, Gheorghe Lazăr este hirotonit preot de către mitropolitul Ștefan Stratimirovic. Urmează o intensă activitate de traducere a mai multor lucrări științifice, în limba română. O traducere reprezentativă este Catehismul ortodox, sub denumirea *Doctrina ortodoxă*, scrisă de Platon Levșin, arhiepiscop de Tver, unde sunt prezentate diferite tendințe de afirmare a gândirii occidentaliste, considerate (în perspectivele limitate ale teologilor, cu precădere români, din acele vremuri) ca fiind un pericol în alterarea principiilor ortodoxe. Această lucrare de catehizare va fi urmată, mai apoi, de o *Exhortație a bisericii greco-catolice pentru foștii săi fii, acum pe drumul schismei*, unde este condamnată confesiunea greco-catolică.

Așadar, alegerea traducerii acestor lucrări, de către Lazăr, confirmă și subliniază (atent) *inexistența dorinței acestuia de a părăsi credința ortodoxă*, cu un clar dezinteres în promovarea Uniației. Cu toate că atât Curtea de la Viena cât și Guberniul din Cluj păreau să fie de acord cu alegerea lui Lazăr ca episcop, datorită pregătirii sale solide și efortului său de-a lungul timpului, situația nu s-a desfășurat

așa cum era de așteptat, din cauza opoziției mitropolitului sârb, Ștefan Stratimirovic. Chiar dacă avea sprijinul altora, mitropolitul a dovedit a fi mai influent, utilizând metode obișnuite în regiune, precum calomnia, minciuna, înșelăciunea, umilirea, abuzul de putere, spionajul și presiunea politică.

Imediat ce s-a decis ca Lazăr să plece la Karlowitz, unul dintre informatorii mitropolitului din Sibiu, George Haines, i-a comunicat în secret că Lazăr beneficiază de sprijinul Guvernului și al Curții. Astfel, mitropolitul a avut posibilitatea să-și pregătească planurile în avans. De asemenea, Haines, în calitate de redactor al adresei oficiale a consistoriului din Sibiu către Stratimirovic, a menționat că scopul vizitei lui Lazăr este de a urma cursuri de dogmatică ortodoxă (ceea ce inițial nu era solicitat de Guvern), dar a omis cererea Curții și a Guvernului de a-l hirotoni pe Lazăr. Prin această omisiune, mitropolitul a putut evita în totalitate problema hirotonirii, concentrându-se exclusiv pe cursurile de inițiere a lui Lazăr în dogmatica ortodoxă (în limba slavonă). Scopul său era de a împiedica accesul la astfel de cursuri. În primele zile ale lunii noiembrie 1809, Lazăr a ajuns la Karlowitz, dar a fost nevoit să aștepte timp de trei săptămâni, în ciuda faptului că vizita sa fusese anunțată cu mult timp înainte. Chiar dacă era o personalitate importantă și alegerea unui episcop la Sibiu era un subiect de mare importanță, el a fost lăsat într-o așteptare prelungită. Pe 21 noiembrie, în timpul acestei perioade de așteptare, mitropolitul Stratimirovic i-a scris episcopului de Arad, Avakumovic, cerându-i să nu-l hirotonească pe Lazăr în cazul în care i se va cere acest lucru.

Se pare că la acea dată, actele aduse de Lazăr fuseseră deja analizate în detaliu, iar mitropolitul luase deja decizia de a nu-l hirotonisi, chiar dacă nu-l întâlnise încă personal, deoarece își dorea să-i blocheze alte oportunități. Acuzațiile aduse lui Lazăr pot fi identificate în raportul scris de mitropolit către

consistoriul din Sibiu, un document oficial care se concentrează în principal pe Guberniu și Curte. De asemenea, aceste acuzații pot fi deduse din numeroasele scrisori schimbate între mitropolit, consistoriu, Guberniu și Curte. Aceste acuzații variază și sunt inconsistente. Pentru a menține o prezentare coerentă, le vom enumera într-o ordine aproximativ aleatorie:

* Se afirmă că Lazăr nu este căsătorit, dar există și clerici necăsătoriți care pot fi aleși ca episcopi în mod normal.

* Se susține că Lazăr pare să nu dorească să studieze dogmatica ortodoxă, deși acesta era scopul pentru care a fost trimis la studii de către Guberniul de la Cluj și consistoriul de la Sibiu (cu o finanțare directă, pornind de la plata bursei din fondul sidoxial al episcopiei). Faptul este că aceasta era condiția pentru a fi hirotonit și pentru a avea dreptul de a candida la alegerile episcopale.

* Se aduce în discuție faptul că Lazăr a fost crescut în principiile religiei romano-catolice și, în consecință, nu poate fi un bun prelat ortodox. Cu toate acestea, Lazăr a fost crescut în religia ortodoxă și a studiat în instituții catolice din cauza lipsei de școli și universități ortodoxe în Imperiul Habsburgic, cu atât mai mult în Transilvania.

* Se aduce în discuție faptul că Lazăr este greco-catolic, conform declarațiilor unor profesori din Cluj. Cu toate acestea, documentele prezentate indică faptul că Lazăr este de fapt ortodox și nu există niciun profesor care să susțină contrariul.

* Se spune că în discuțiile cu mitropolitul, Lazăr manifestă o gândire aproape indiferentă și un suflet aproape înghețat. Această afirmație este imposibil de verificat și extrem de puțin probabilă.

* Se afirmă că Lazăr nu va uita niciodată principiile religiei catolice. Cu toate acestea, cunoașterea altor religii este obligatorie și nu este considerată nocivă în contextul studiilor teologice (mai ales în teologia dogmatică, ce definește fundamentul

nu al unei confesiuni, la bază -ca istorie ecumenică-, ci a unei credințe unitare).

* Se consideră că Lazăr este total nedemn și este suspectat că ar trece la catolicism (contrar a tocmai ce am dovedit adineauri, prin promovarea lucrărilor lui Platon). Aici se observă o prezumție de vinovăție a victimei, care nu poate fi infirmată.

* Se susține că este mai bine să se distrugă un individ nefericit decât întreaga Biserică, subliniind astfel o atitudine similară cu cea exprimată în judecarea lui Iisus (dovedind existența unei biserici sinodiale).

Reacția autorităților față de atitudinea sfidătoare a ierarhilor sârbi este surprinzător de timidă. Acestea par să fie mai degrabă rezignate și, în loc să sancționeze obstrucțiile lui Stratimirovic, încearcă să-l consacre pe Lazăr prin intermediul episcopului sufragant de Cernăuți, Daniel Vladovic, care este, de asemenea, sârb. Acesta nu era subordonat mitropoliei din Karlowitz, ci era direct subordonat împăratului. Nu se cunoaște rezultatul acestei încercări. Curtea și guvernul dezaproba conduita mitropolitului și îi solicită explicații, dar în schimb primesc aceleași răspunsuri evazive. Urmează o perioadă lungă de tăcere din partea ierarhului; totuși, cât de mult poate el persista într-o astfel de atitudine fără să provoace mânia împăratului? Această dilemă va fi clarificată de un informator al mitropolitului, care se află în anturajul împăratului, numit von Sok.

Astfel, Stratimirovici află conținutul unor documente scrise de o persoană de rang înalt, adică împăratul. Lazăr se mai bucură de sprijinul împăratului? Mitropolitul îi solicită lui von Sok să-l informeze cu privire la evoluția acestei probleme. Este posibil să se amâne consacrarea lui Lazăr până după alegerea unui episcop? Aceasta reprezintă, în esență, cheia întregii probleme. Din analiza informațiilor, mitropolitul constată că acesta este cursul pe care îl poate urma. Nu știm dacă Lazăr a fost consacrat sau nu la Cernăuți, dar consacrarea (hirotonia) sa a avut loc mai târziu.

Atunci când a depus cererea de înregistrare pentru alegerea episcopală, i s-a răspuns că a depus cererea prea târziu și că alegerea episcopului neunit, cerută de curtea imperială, nu poate fi amânată. Scaunul episcopal a fost ocupat de Vasile Moga, un personaj mediocru, avid, crud, și corupt. Aceasta a reprezentat un ușurător pentru mitropolit și pentru cei care au beneficiat de episcopie. Accesul la putere pentru orice persoană corectă a fost blocat. Hirotoniile au continuat în același mod, fiecare candidat aducând de obicei un car cu daruri, în plus față de cadourile obișnuite de sărbători. Ceea ce i-a fost refuzat lui Lazăr, a fost acceptat de căruțașul Ermolae Răduțiu.

Pentru eminentul teolog cu studii remarcabile, au urmat ani de coșmar - a fost obligat să predea dogmatica ortodoxă sub supravegherea lui Vasile Moga, să predea candidaților mediocri care erau încurajați să-l batjocorească, acesta trăind cu un salariu dezechilibrat. Un incident semnificativ, ilustrând atmosfera opresivă de umilire și insecuritate în care Lazăr a fost nevoit să trăiască, este următorul: unul dintre elevi l-a lovit și a încercat să-l arunce pe fereastră (se aflau la primul etaj), iar Lazăr a suferit o rană gravă la frunte în încercarea de a se salva.

A urmat o simulare de anchetă în care agresorul a disprețuit victima sub privirile episcopului. Este evident că astfel de incidente nu s-ar fi produs fără încurajarea din partea lui Vasile Moga. Guvernul trimite traduceri realizate de Lazăr la Viena, către Moga, pentru a fi tipărite la Sibiu, dar toate acestea dispar fără urmă. Lovitura finală vine în urma unui incident neclar, în care se spune că Lazăr ar fi împiedicat clienții unei terase din Sibiu, aflată în apropierea episcopiei ortodoxe, să facă închinăciuni în numele împăratului, împingându-i să închine în numele lui Napoleon Bonaparte. Este puțin credibil ca Lazăr să fi adoptat un astfel de comportament agresiv și iresponsabil; cunoaștem despre acest incident doar din surse favorabile lui Moga.

Este mult mai probabil să fi fost o provocare, urmată de o denunțare la poliție făcută de mai mulți presupuși martori oculari. De fapt, locul în care s-a produs incidentul, o zonă frecventată de clienții episcopiei ortodoxe, ar fi fost ideal pentru plasarea unor provocatori și orchestrarea incidentului. Faptul că Lazăr fusese agresat în școala unde predă de către un elev care nu a fost sancționat arată lipsa de scrupule a episcopului în efortul său de a se descotorosi de acest teolog erudit. Astfel, Lazăr se află într-o situație extrem de periculoasă, fiind căutat de poliție. Lazăr scapă la Brașov, iar acolo este invitat de o boieroaică din Muntenia, numită Catinka Bărcănescu, impresionată de cultura și cunoștințele sale, să meargă la București ca preceptor al copiilor săi. Astfel începe cariera lui Lazăr ca un susținător al învățământului național în Țara Românească. Se susține că ratarea șanselor lui Lazăr de a deveni episcop ortodox în Transilvania a fost, în realitate, o oportunitate pentru el de a deveni un pionier al învățământului național în Țara Românească. Această idee este complet greșită: de fapt, a fost o mare nenorocire pentru Lazăr, o frângere a destinului său și o calamitate istorică pentru poporul român. Înființarea învățământului național este un proces natural care s-a desfășurat fără dramatism în întreaga Europă, și chiar în afara acesteia. Avem exemplul Moldovei, unde Asachi a realizat în mare măsură același lucru la Iași, fără a-și zdruncina destinul, așa cum a făcut-o Lazăr la București.

Prin împiedicarea lui Lazăr să ocupe scaunul episcopal în Transilvania, a fost ratată o oportunitate istorică, puțin probabilă, de reconciliere între ortodocși și greco-catolici (în spirit de Biserică unitară sub un singur nume - Hristos). Cu înțelegerea profundă a catolicismului, cu înțelegerea naturală a ortodoxiei, cu patriotismul său, erudiția și credința sa sinceră, precum și cu caracterul său nobil, Lazăr ar fi putut reduce semnificativ tensiunile interconfesionale din Transilvania. Solidaritatea românilor și, implicit, succesul

lor cultural și politic ar fi putut fi mult mai puternice, iar România ar fi putut juca un rol mult mai eficient ca punte între Occident și Orient.

Bibliografie

N. Iorga: *Cel dintâi învățator de ideal național – Gheorghe Lazăr*, București, Institutul de Arte grafice C. Sfetea, 1916

N. Iorga: *Gheorghe Lazăr*, în volumul: *Trei drame*, Ed. Casa Școalelor, 1924

Silviu Anuichi: *Relații bisericești româno-sirbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980

Maria Grancea, Emilian M. Dobrescu (coordonatori): *Gheorghe Lazăr – fondator al învățământului în limba română*, Biblioteca de sociologie, Editura Sigma, 2017

Lucrarea lui Victor Bârsan, în *Gheorghe Lazăr - prețul frângerii*, 2021

